Diſſertatio Chemico-Medica

De

VINIS LITHARGYRIO MANGONISATIS

Quam

Adfulgente Divina Gratia

Conſentiente Experientiſſima Facult. Medica

In Alma Gothorum Carolina

PRAESIDE

Doct. CHRISTIAN WOLLIN

MED. REG. MED. ET CHEMIÆ PROFESS. ORD.

Publico Eruditorum Examini

ſubmittit,

JOHAN HENRIC ENGELHART

Gothoburgenſis.

Die XXX Aprilis Anno MDCCLXXVII.

L. H. Q. C.

LONDINI GOTHORUM

TYPIS *BERLINGIANIS.*

Admodum Reverendo atque Præclariſſimo

Domino

Mag. ANDREÆ RHEDIN

Animarum quæ *Deo* in Öſtad colliguntur

Paſtori Vigilantiſſimo,

Informatori ſuo olim Indulgentiſſimo,

In humillimi gratiſſimique animi teſſeram, cum calidiſſima omnis generis felicitatis apprecatione, ob ſummam in ſe præſtitam curam atque ſolicitudinem, hocce opuſculum

D. D.

JOHAN H. ENGELHART.

§ I.

Principia Vinorum.

Vina, in univerſum ſpectata, Varia continent Principiorum genera. Primum eſt *Principium Aquoſum*. Commode per congelationem ſeparari poteſt Aqua ſuperflua. Si enim quatuor vel plures menſuræ Vini generoſioris in Vaſe exponantur amplo patente, tempore hyberno, & frigori minus aſpero permittantur, tum magna pars aquæ in glaciem ſolidatur, fluida remanente portione Vinoſa. Glacies hæc, a liquido Vinoſo liberata, diffluit loco tepido in humorem penitus aqueum. Vinum autem concentratum tot vicibus fortius eſt Vulgari,

quot

quot partes aquæ ſuperfluæ ablatæ ſunt. Alterum Vinorum Principium eſt *Spiritus Ardens*, qui ſeſe manifeſtat quando Analyſi Chemica Vinum pertentatur. Ex Veſica per Alembicum deſtilletur leni calore Vinum generoſum. Liquor prodibit pellucidus, in igne ardens. Hoc quando ulterius non facit, a Deſtillatione ceſſandum. Spiritus hic Ardens, in Excipulo obtentus, per repetitas Deſtillationes rectificari poteſt, ut maxime fiat inflamabilis. Vinum eo eſt generoſius, quo plus hujus Principii in ſinu gerit. Tertium Vinorum Principium eſt *Sal Acidum Vegetabile*. Acida Vinorum genera acorem continent apertum, Dulcia autem Acidum fovent occultum, oleoſa Vini parte dulcificatum. Mineralia Acida, cum Spiritu Vini digeſta & deſtillata, ita ab oleoſa Spiritus Vini parte dulceſcunt, ut cum Salibus Alcalinis non efferveſcant. Fructus immaturi, tempore Vernali, auſterum & acidum habent ſaporem, ad maturitatem vero provecti gratum ac dulcem præbent ſaporem. Dulcificatio hæc naturalis conſiſtit in Olei ſpirituoſi intima cum Acido combinatione. Sacchari dulcedo Acido debetur mucilaginoſis & oleoſis partibus obducto. Saccharum enim Deſtillationi ſubjectum magnam linquit Acidi portionem, Oleum & reſiduum Carbonaceum. Si jam a Dulcioribus Vinis Spiritus Ardens abſtrahatur, liquor reſiduus acerbum tenet ſaporem, qui per Deſtillationem naturam ſuam Acidam ulterius commonſtrat. Quartum Vinorum Principium ſtatuitur *Oleum*. Poſt memoratam abſtractionem, ſi liquor Vinoſus deſtilletur, non ſolum

Acidum

Acidum tranſcendit, verum etiam Oleum quoddam Empyreumaticum fœtidum. Hinc recte concludimus ad præſentiam Principii Oleoſi in Vinis. Quintum Vinorum Principium eſt *Terra*, quum Caput mortuum Vinorum, poſt Deſtillationes relictum, Terram contineat, & per combuſtionem, haud exiguam largiatur Alcali fixi quantitatem. Vina ergo compoſita ſunt ex Spiritu Ardente & Acido quodam Tartareo, una cum partibus Oleoſis & Terreſtribus, multa Aqua dilutis.

§ II.

Corruptio Vinorum Acida ab injuriis Aëris.

Quamvis exactiſſima adſit proportio ac mixtio dictorum Principiorum, notabilis tamen labes Vinis inducitur ab injuriis Aëris. Nemo facile ignorare poteſt, quanta potentia Aër corpora alterare mixtorumque craſes deſtruere valeat. Ipſi lapides ab injuriis Aëris Ventorumque non liberantur. Silices molliores fatiſcunt & in Cretaceam terram ſucceſſive deſtruuntur. Inter Saxa Granites fuſcus aëre eſt deſtructibilis, qui primum rimas & fiſſuras ſuſcipit, dein paulatim in fruſtula quadratica ſolvitur, ac tandem in Sabuloſam abit conſiſtentiam. Lapides Calcarei Aëri expoſiti fiunt poroſi & fragiles. Cos, quæ cum Acidis efferveſcit & calcareo vel margaſeo gaudet glutine, facile in Aëre deſtruitur. Schiſti tardius

vel citius diruuntur, Colorem nigri perdunt, fuſcum aſſumentes. Reliqui in cinereum vel griſeum mutantur, tandem vero aut in pulverem aut in ſquamas decidentes reſolvuntur. Multa mala oriuntur, ſi Chirurgi vulnera ab Aëris exceſſu non cuſtodiant. Aquæ Acidulæ omnem virtutem perdunt, ſi liber Aëris acceſſus concedatur. Hinc Vina omni cura ab Aëris liberiori acceſſu defendantur, quum Aër æſtivus, ſi tempeſtas diu fuerit pluvialis, Vina mutare & fermentationem excitare valeat. Circa illud tempus, quo Vitis floret, Aër mobiliſſimo calore agitatus ita fermentationem Vinorum aliquando irritat, ut alia ex doliis effluant, alia Vaſa diſrumpant, plurima autem acorem contrahant. Si quæratur ratio phyſica, ex abſtruſis ac reconditis fermentationum legibus conjicere liceat, quod Aër elaſticus, calore incitatus, fixatum in Vinis aêrem e Vinculis liberet, unde motus oriatur inteſtinus. Sub hoc motu inteſtino Sal Acidum extricatur & nova compoſitione generatur. Manet quidem Spiritus Ardens, ſed ab Acido prævalente maxime refrenatur, novimus enim Acetum Vini, quamvis ſpirituoſum, nullas habere inebriandi vires. Nec ignoramus, quod Acetum Vini per Deſtillationem, balnei calore, phlegma det acidulum ſpirituoſum, nullum autem Spiritum ardentem. Inter illa, quæ fermentationem Vinorum ſedare poſſunt, Sulphuris accenſi halitus primum tenet locum: Linteamina fuſo Sulphure obducta accenduntur in doliis vacuis, Vino fermentante implendis. Vina autem rubra Sulphur non ferunt, quum color Vini rubri inde deſtruatur. Interim tamen

men ſub certo aëris ſtatu frequenter contingit, ut Vina remediis non obediant, fermentationem ſubeant Acidam & corrumpantur.

§. III.

Periculoſa Methodus Acori Vinorum dulcedinem conciliandi.

Quando Uvæ, propter aëris inclementiam, maturitatem ac dulcedinem ſuam non adipiſcuntur, Vina fiunt immatura & auſtera. Optima etiam Vinorum genera per ſubitam fermentationem acorem contrahere demonſtravimus, unde gratum ſaporem, odorem & virtutem ſuam perdunt. His in caſibus Oenopolæ Vina acida, aſpera & auſtera, ad bibaculorum palatum, accommodare aſſolent paſſulis majoribus & Saccharo. Ex hac Dulcificatione nihil quidem detrimenti in corpus humanum redundat, fraus tamen eſt, quæ inter laudabilia artificia vix recenſeri debet, quum acorem non corrigat, ſed tantum occultet. Atrox vero illud eſt Artificium, quo, temerario auſu, ope *Lithargyrii* Vina Acida & auſtera grata atque dulcia reddunt Nebulones. Plumbum continuata Calcinatione abit in Vitri Genus, & in ſquamas flavicantes, rubellas ſecedit. Venit hoc ſub *Lithargyrii* nomine, quod in ſe nihil aliud eſt, quam Plumbum ſemi Vitrificatum. Nonnulli Lithargyrium pulveriſatum Vinis immittunt. Alii Tincturam Lithargyrii Vinoſam certa doſi Vinis immiſcent. Li-

thargyrium, in Acidis Vegetabilibus ſolubile, dulcem ipſis conciliat ſaporem, quum ex Acido Vegetabili & Lithargyrio producatur Saccharum Saturni. Acetum enim Lithargyrii ſaturatum ſi ad cuticulam evaporatur, cogitur in maſſam Saccharini ſaporis, ex criſtallis coagmentatis conflatam, quæ nomen habet Sacchari Saturni. Lithargyrii qualitas, Aceto dulcedinem concilians, occaſionem dedit peſtifero illi Mangonio, quo Vinis acerbis Lithargyrium adjiciunt. Mangonium hoc colorem Vini non mutat, fermentationem retardat, & Vino dulcedinem ac ſuavitatem confert. *Minium* easdem poſidet proprietates, ſed quum tardius ab Acidis ſolvatur, Lithargyrium potius adhibetur. *Ceruſſa* eundem præſtat Dulcificationis effectum, quum autem in venundando Ceruſſa ſæpe Creta adulteretur, Lithargyrio palmam deferunt.

§. IV.

Vinum Lithargyrio Mangoniſatum peſſimos inducit Morbos.

Vinum Lithargyrio mangoniſatum varias turbas & ſymtomata movet. Variant illa, nec omnia, pro diverſitate ſubjectorum, temperamentorum, conſtitutionum, roboris, aut paſſionum, quibus obnoxia ſunt corpora, uno modo ſeſe habent. Præter conſueta & familiaria quoque particularia ex Obſervatorum pandectis eruuntur. Nos autem brevitati litantes non niſi palmaria capita in medium proferre volu-

volumus. *Ephemerides Nat. Cur. Dec. III.* longius evolvunt Artificii arcana. Variis nimirum præterlapſorum Seculorum annis, cum ad Rhenum creſcentes Uvæ ad maturitatem haud perveniſſent, Vinaque reddidiſſent acida auſtera, Vinarii muſta hæc Falerna, ut palato magis accepta & vendibilia facerent, Lithargyrio mangoniſarunt, quæ quidem res Oenopolarum ex voto ſucceſſit, ſed magno detrimento ſanitatis bibentium. Correpti enim alii atrociſſimis fuere Colicis doloribus, quos artuum dolores Vagi, arthritici, pareſes, Ventris inflationes, continuæ conſtipationes, ructus, anxietas præcordiorum, aſthma, capitis dolores, deliria & ante obitum convulſiones aliaque moleſtiſſima ſymtomata exceperunt, quæ ab ILSEMANN de *Colica Saturnina* recenſentur. Alii quidem Colicis doloribus liberati ab omni dein malo immunes manſerunt, alii vero illis ſublatis, in membrorum imbecillitates & paralyſes inciderunt, ab iisque morbis diu vexati ſunt. Narrat GOEKELIUS ſe, poſtquam ſiniſtro caſu ejusmodi Vinum mangoniſatum hauſerat, colicis doloribus febrique putrida correptum fuiſſe, ad quem adfectum profligandum integrum ſemeſtre conſumſit. Teſtatur quoque ingenuus HOFFMAN in *Med. Rat. Syſtem. T. II.* a Vinis Lithargyrio dulcificatis graviſſimos ſtomachi & inteſtinorum dolores colico-convulſivos excitatos fuiſſe. Hanc rem clariſſima luce colluſtrat *Ill. Van* SVIETEN *in Comment.* §. 1060, ubi aſſerit ſe frequentes habuiſſe occaſiones *Colicam Pictonum* videndi, & licet non neget, illum morbum ab aliis cauſis

ſis naſci poſſe, tamen frequenter obſervavit hunc morbum in illis, qui præparatis plumbeis operam dabant. Vidit integram familiam hoc morbo laboraſſe, dum ad culinares uſus adhibebatur Aqua, in magno receptaculo plumbeo collecta, & diu hærens. Obſervavit hunc morbum frequentius in opulentis hominibus, qui exquiſitiſſima Vina magno ſatis pretio redemerant in uſus ſuos, forte plumbo admiſto edulcorata. Vidit nobilem Juvenem, cui pro curanda gonorrhœa datum fuerat Saccharum Saturni ad drachmam ſingulis diebus in emulſo, & quidem per decem dies continuos, in hunc morbum incidiſſe, unde tamen, licet aegre, evaſit. Calculum ſuum adjicit Cl. ZELLER: obſervavit homines quosdam, qui Vino mangoniſato ſeſe ingurgitarunt nimium, dolores capitis enormes paſſos fuiſſe, deliria & furorem quaſi maniacum. Nonnullos attentis oculis perluſtravit, qui Vinum Lithargyriatum pro potu quotidiano parva portione hauſerant. Initio quidem nullum percipiebant malum, ſenſim autem ſenſimque varia experiebantur mala leviora, ſucceſſive vero dolorem hypochondrii ſiniſtri, ventriculi gravitatem, inflationem & tabem ſentiebant. Alius robuſtior pariles ſtomachi dolores, tolerabiles tamen ſuſtinuit, ab initio mox ceſſantes, mox redeuntes. Dolori circa præcordia, de quo tamen primis annis graves quærelas agere noluit, aſthma ſucceſſit perpetuum, certis temporibus ſuffocationem minans, intermedio tamen tempore reſpiratio facilior erat, ita ut operæ ſuæ vacare poſſet. Crevit autem Aſthma, pedes intumuerunt, evanuit appeti-

tus,

tus, corpus multo ſudore diffluxit, pectus aqua replebatur, donec rupto Ventriculi abſceſſu, ſanguineque cum multo pure rejecto obiit. Alius, ab eodem ZELLERO in ſcenam adductus, in tormina leviora Ventriculi incidit, quæ, poſtquam ſeſe Vino mangoniſato inebriaſſet, adeo acuta fuerunt reddita, cum tanto ardore, quaſi continuus ignis Ventriculum ureret, ut vix eadem tulerit. Febris hinc accendebatur continua, cum deliriis, perpetuo Ventriculi ardore, & dolore certi alicujus ſpatii in ſiniſtro hypochondrio. Diu miſeram vitam aeger traxit, totus contabeſcens. VICARIUS in *Ephem. N. C. Dec. III.* pulchras ſuas ab experientia depromtas communicavit obſervationes: *omnes quotquot biberunt, conſtrictionem gulæ & compreſſionem, dolorem, ac ulceroſam diſpoſitionem, ut ſibi ipſis videbatur, ventriculi ac præcordiorum patiebantur, quibus acceſſit, neſcio, quæ colica & circa Ventriculum & circa Umbilicum, hinc & excrementa in ſcybala cogebantur, conquerebantur multoties de flatibus moleſtis, qui tamen nec ſurſum nec deorſum efflabantur, excepit priora ſymtomata vehemens & inanis tam dejiciendi, quam urinandi conatus & teneſmus. Urina penes tincta erat, ac continuo turbabatur. Pulſus erat durus & tardus, æqualis tamen, flaveſcebat albugo oculorum, genæ ſolæ rubebant, facies cætera virorem judaicum præ ſe ferebat, ſiccеſcebat os ac vomituriebant, anxiique inſigniter toto temporis decurſu erant, quam anxietatem adauxit horrida & inſignis cordis palpitatio.*

Obs. Excuſaverunt nonnulli Mangonium Vinorum, & quidem ex eo capite, quod interne commendetur Saccharum Saturni contra Hæmoptoen, Hæmorrhagiam, Mictum cruentum, Gonorrhoeas, Fluores albos, & ſimilia, tum etiam pro mitificante remedio contra acria ſanguinis, ſed candide fatetur magnus BOERHAAVE in *Elem. Ch. 7. II. Pr. CLXXIII.* ſe nunquam auſum fuiſſe facere periculum, quum novisſet vix doloſius haberi, tetrumque magis Venenum, quam a plumbo in Acidis ſoluto. *Hinc*, inquit, *lethale, nec facile poſtea ſanandum Venenum corpori inducitur.* Si aliquis de noxis Sacchari Saturni dubitaverit, reminiſcatur oportet, ex Saturni Saccharo, cum exigua additione volatilioris cujusdam corroſivi, parari lentiſſimum Italorum Venenum, *Poudre de ſucceſſion* dictum, quod canibus aliisque animantibus propinatum, eadem inſenſibiliter, citra omnia violentiora ſymtomata, poſt decurſum aliquot ſeptimanarum aut menſium enecare valet. Crediderunt alii Vinum Ceruſſa mangoniſatum minus eſſe periculoſum, quum Ceruſſa intimam acrimoniam non teneat Sacchari Saturni, ſed reſpondemus Ceruſſam, ut Plumbum e Vaporibus Aceti calcinatum, in Vinis acidis & auſteris naturam aſſumere Sacchari Saturni. Ceterum ipſa Ceruſſa venenatæ eſt indolis. Vires ejus malo experimento periclitatus eſt Exper. Doctor THUNBERG in *Act. Stockholm.* 1773. *Sedan jag lämnat Amſterdam, och anträdt reſan til Cap, at derifrån vidare komma til Java och Japan, hände de förſta dagarne den caſus, ſom jag nu har den åran, at til Kongl. Vetenſkaps Academien inſända, om den verkan, ſom Blyhvitt haft i männiſkans kropp, då det af oförſigtighet blifvit nyttiadt i mat,* 1772. *den* 4. *Januarii haku-*

bakades om aftonen pannkakor, hvartil Skepps präſten, ſom på deſſe ſkeppen ofta beſörjer om, hvad hvarje dag ſkall åtas, hade af förſeende gifvit hälften miöl och hälften Blyhvitt, af en kruka, ſom ej röjde ſig för honom med ſin tyngd. Pankakorne voro tunna, med bruna brände fläckar här och där, men för öfrigt ſågo de hvita ut, och ſå torra, ſom om deri ej varit en enda ſmör-bit. Kocken ſom miſſtänktes hafva illa bakat dem och ſparat ſmöret, blef derföre inkallad och fick bannor. En pannkaka åts dock af hvarje Däcks-officerare vid bordet. Smaken var endaſt litet ſötaktig, och annars ej oangenäm. De öfriga pannkakorna åtes af Köks-måſtaren och poikarne, ſå at in alles 20. perſoner häraf hade fått ſin portion. Effecten derefter var den, at ſomlige kräktes deraf ſtraxt; andre nätten derpå och hela den följande dagen, då Blyhvittet, helt mörkgrått, ſank til botnen i kärilet. De, ſom fingo kräkas ſamma afton, blefvo materien quitte och voro ſedan friſke, ſom hände alle poikarne. Åtſkillige af Officerarne, ſedan de fått gifva öfver, hade ej vidare olägenhet deraf. Förmodeligen hafva de ätit af de pannkakor, ſom förſt blifvit bakade, och ſåledes innehöllo mindre Blyhvitt. Andre åter fingo dyrare betala ſin måltid, dem jag vil ſärſkildt omtala. Capitainen mådde, efter kräkningen, ett par dagar väl, men fick ſedan en Colik, ſom icke lindrades, hvarken af emollientia externa, emollierande drycker eller clyſtirer, utan continuerade 2:ne dagar; då gafs en doſis Laud. liquid. Syd. om aftonen, hvaraf Coliken aldeles gick bort, utan at Han ſedan haft vidare någon olägenhet. Ingen var ſtarkare plågad, än jag och Skepps-Präſten. Emot mårgonen den 5. Jan. började jag förſt få kräkning, ſom continuerade näſtan hela dagen, ſå at

 jag

jag in alles hade imellan 30. och 40. upkaſtningar, hvaraf i kärilet hade ſatt ſig vid paſs 4. eller 5. matſkedar af ett brunt ſediment eller Blyhvitt. Den pannkakan jag åt, var en af de öfverſta på fatet, hade ſåledes ibland de ſiſta blifvit bakad, och inneböll derföre mycket Blyhvitt, hvilket, enligt ſin tyngd, i krukan nedſunkit til botnen. Jämte vomitus, hade jag Colik, ſom dock ej var mycket ſtark. Redan ſamma dag ſvullnade tandköttet vid tandrötterne, och ſatte ſig likſom knylar, de där ſäkert innehöllo Blyhvitt, och voro helt öma och hårda. Likaledes ſvällde körtlarne, ſå i munnen ſom under hakan. Spotten var ganſka ſeg, och tungan helt brunaktig. Med ymnigt drickande lättade och befordrade jag upkaſtningen, och nyttiade ett emollierande gargariſma, at lindra ſvulnaden i munnen. Den 6:te Jan. fick jag en fullkomlig, men lindrig ſpottning, och munnen ſårades inuti, i ſynnerhet vid ſidorna, med en elack ſtank utur munnen. Öfver tänderna ſatte ſig ett gulaktigt ſlem, och urinen var rödaktig och brandgul. För at draga materien nedåt, intogs ett Laxans. Den 7:de continuerade ſpottningen lindrigt, och ſåren i munnen blefvo helt gula. Den 8:de mådde jag bättre, men natten därpå inflammerades ögonen, ſom dock af frottering med ögonlocket gick öfver; tårarne flöto ſedan dagen derefter ymnogt til, voro ſkarpa, frätande och adſtringerade huden: Högra ſidan af anſigtet ſvullnade up, med en Örvärck, ſom var ganſka beſvärlig, i ſynnerhet under ſpottens nedſväljande, och

gjorde,

gjorde, at jag med ſtörſta ſvårighet kunde dricka; men omöjeligen tugga eller ſvälja något ſolidt. Mot middagen ſyntes på fingrarne upſvällde röda fläckar, ſtörre och mindre, utan ſärdeles ömhet, hvilke gingo efter några timar bort, och viſade ſig åter efter ett par dagar. Den 10:de var ſvulnaden i halſen borta, och materien drog ſig då till magen, och förorſakade å nyo några kräkningar. Den 11:te continuerade upkaſtningen, och litet blod viſte ſig dervid. Den 12:te äfven ſå, då mera blod viſade ſig. Den 13:de kände jag endaſt äckel, och lindrig Colik då och då. Den 14:de voro munnen och halſen ſå torra, at de likſom limmades tilhopa, och Blyhvitt ſyntes äfven i ſpotten, ſom och var krit hvit. Den 15:de hade jag åter Colik, med ſtyfhet i knän, hvilken ſtyfhet äfven 4 af de andre Officerarne fingo. Den 19:de infunno ſig hufvud-värk och äckel. Den 21:ſta upretade Blyhvitts-materien åter Colik, flygande värk i högra armen, men en fix värk i knän, under fotſålorna, och mellan ſielfva benen i foten, at jag med möda kunde gå, hvilket och continuerade dagen derpå. Sedan begynte jag må väl, och återfick ſmåningom krafterna, ſom af de många upkaſtningar anſenligen hade minſkats. Skepps-Präſten hade de förſta dagarna ſtark upkaſtning och Colik, och på honom ſå väl, ſom på Commendeuren för Soldaterne, ſvällde tandköttet up, och ſår i munnen, ſom äfven gulnade, ſlogo ut, ehuru den ſenare ej haft ſå våldſamma kräkningar eller ſtark Colik Mot ſlutet af Jan. fick den förre åter en ſtark Colik,

lik, ſom ſvårligen gaf ſig af emollientia: Den kom efter några dagar ſtarkare åter, med en fullkomlig Iliaca. Hvarken ſkarpa cliſtirer eller ſtol-piller ſkaffade öpning; derföre ſattes ett cliſtir af decocto foliorum tabaci, ſom ej heller halp, hvarföre det itererades, då öpning ficks, men Coliken med upkaſtning börde ej up, förr än en god doſis Laud. liquidum gafs.

Under-Kocken fick, efter några dagars förlopp, ſedan förſta kräkningarna voro öfver, Colik, ſom gaf ſig af vanliga medel; men kom åter, och blef mer och mer ſtark, och det ſå, at i början af Februario fruktades för Enteritis, ty han blef då näſtan urſinnig, och ville ſticka ſig buken up. Ådern öpnades derföre, och cliſtir ſattes, hvaraf han fick lindring; men andra dagen ökades åter Coliken med Iliaca. Inga ſalta cliſtirer eller ſtol piller öpnade, ej heller i början Cliſtir af Tobaks decoct, förr än 2 à 3 förgäfves blifvit ſatte. Laudan. Liquid. gafs, men det halp honom ej ſå fullkomligt, ſom de förra, utan ſkaffade lindring endaſt för liten tid; derföre lades öfver magen en ſpanſk fluga, ſom aldeles halp; men han blef deraf likſom half-lam i låren, at han ej kunde gå, hvilken lamhet dock ſmåningom förgick.

Denna olyckeliga händelſe, ſom koſtat mig ſielf den mäſta plågan, och lärt mig, at hädanefter, på främmande orter i ſynnerhet, blifva mera granlaga i mat och dryck, viſar.

1:mo. Huru Blybvitts-materien, ehuru tung den är, med vätſkorna blifvit omförd, äfven til de finare käril, hvaraf kom ſvullnad i körtlar och buden.

2:do. Huru den väl förorſakat nog ſtark Colik, men ingen Colika pictonum.

3:tio. Huru den kunnat excitera ſpotning, faſt ej ſå ſtark, ſom Mercurius; och

4:to. Huru den bölſit ſig flygtigare i de miuke kropſens delar, men mera fix uti lederne och mellan benen.

Magna quidem verborum pompa contendit Cl. SEERUP in *triumpho Lithargyriatorum* omnia mala, quæ a Vini mangoniſati potu obſervantur, non a Lithargyrio, ſed ab acore potius Vini immaturi provenire. Concedimus SEERUPO Vina acida & auſtera Ventriculum offendere, nunquam tamen tanta cum vehementia, pertinacia tantisque cum ſymtomatibus ac Vina mangoniſata. Vinum rhenanum generoſum, acidum præbens ſaporem, aegris febre maligna preſſis multum affert ſolatii, idem vero generoſum Vinum Lithargyrio adulteratum Veneniferum eſt. Imo, ipſum Plumbum, quod neque ignis vim, neque Aceti corroſionem ſuſtinuit, noxium virus miniſtrat. Ex obſervationibus FERNELII Arthriticum introducere lubet, cui Empiricus quidam Plumbi pulverem propinavit, atque ſpatio 15. dierum ſeſquilibram ſumi curavit. Ab hoc pulvere Plumbi Dyſenteria crudelis, febri ſtipata, exorta fuit, cum graviſſimis non ſolum Ventris, ſed etiam Ventriculi torſionibus, cruciatibus, ejusque quaſi incendii interni moleſtiſſimo ſenſu & dolore. Alvus claudebatur, appetentia ceſſabat omnis, corpus reliquum Ictero fœdatum erat.

§. V.

§. V.

Prima Vini Mangoniſati Docimaſia.

Varia nobis ſuppeditata ſunt media ad Vinum explorandum Lithargyrio mangoniſatum. LIQUOR PROBATORIUS, primum Vinorum poſcens examen, conficitur e Calcis vivæ parte una, Auripigmenti parte dimidia & Aquæ deſtillatæ ſimplicis partibus ſex, quæ digeruntur & per chartam colantur. Hac in commixtione Calx partem Sulphuream ſolvit Auripigmenti, unde *Hepar Calcis* pullulat atque exſurgit. Ad explorandum nunc dolum Mangonii, ſumantur Vini ſuſpecti Unciæ tres vel quatuor in Vitro nitido, huicque Vino infundantur guttulæ circiter triginta Liquoris Probatorii. Vinum Lithargyrio ſpurcatum ſtatim turbatur colore nigro vel atramentoſo. Ratio hujus Phænomeni in eo poſita eſt, quod Hepar Liquoris Probatorii decompoſitionem ſubeat & aliena petat connubia. Eſt nimirum major affinitatis conjunctio inter Calcem & Acidum Vini, quam inter Lithargyrium & Acidum Vinoſum, hinc Calx cum Acido combinatur, unde exturbatur Lithargyrium & una cum Sulphure colore nigro præcipitatur, quum a ſolutione Sulphuris alcalina omnia nigreſcant Saturnina. Si vero miſcetur Liquor Probatorius cum Vino immaturo, acido & auſtero, Calx quoque Sulphur præcipitat in ſedimentum album, flavum vel Vinarii coloris, non autem in ſedimentum nigrum, quia nullæ particulæ

ticulæ Saturninæ ipſi inſunt. Ceterum Vina acida, aſpera & auſtera nihil Lithargyrii habent, & hoc ipſo ab omni mala ſuſpicione ſeſe liberant & exſolvunt, nam Vina Acida lithargyriſata dulcedinem ſemper continent. Docimaſia hæc Vinorum, ope Liquoris Probatorii inſtituenda, certa quidem eſt & indubitata, interim tamen binam rebus his adhibere debemus cautionem. Primo ad Vinorum examina recenter paratus eligi debet *Liquor Probatorius*, inveteratus enim levem vel nullam mutationem efficit, in quacunque affundatur quantitate, nam particulæ Sulphureæ Liquoris Probatorii volatiles admodum ſunt, & fugam maturant. Recens autem Liquor Probatorius mangonium prodit atro colore & in momento omnes Vini Lithargyriati partes penetrat. Vino puro & non adulterato in majori doſi recens additus colorem plerumque flavum inducit, qui vel tardius vel facilius, pro diverſitate Acoris Vinorum, in ſedimentum flavum præcipitatur. Secundo cavere debemus ne Vinum examini ſubjiciendum diu in lagena ſtannea aſſervetur. Obſervaverunt Vinorum exploratores, quod Vina, ſine fraude doloque innocua, diutius in Vaſis ſtanneis retenta, cum Liquore Probatorio nigrorem traxerint. Non ſemper hoc contingere credimus, fieri autem facile poteſt, ſi Stanno multum Plumbi inhæret, Vinumque valde auſterum eſt; quo acidius enim Vinum eſt, eo citius arrodit particulas Saturninas, eo tardius, quo tenuius; Vappidum vel nimis tenue difficulter vel

plane non penetrat. Depromta igitur ac emiſſa e Dolio neceſſaria Vini quantitas, in Vaſe Vitreo, ſine ulla mora confeſtim & ocyus explorari debet.

§. VI.

Altera Vini Mangoniſati Docimaſia.

HEPAR SULPHURIS Alterum eſt medium, vi cujus Veſtigia Mangonii ſcrutamur. Conficere illud præſtat ex Salis Alcali fixi parte una & Sulphuris partibus duabus, quæ probe trita & commixta in Sartagine terrea ſuper ignem liquebunt. Hepar hoc Sulphuris, in Aqua pura ſolutum, ſi Vini Lithargyriati unciis quatuor vel ſex guttatim inſtilletur, mox Vinum colore atramentoſo turbat, & poſtea in ſedimentum nigrum præcipitat. In hoc Experimento proximior adeſt affinitatis gradus inter Sal Alcalinum & Acidum Vini, quam in ſuperiori inter Terram Calcaream & Acidum Vinoſum. Promtam igitur Sal Alcali ſubit unionem cum Acido Vini, unde Lithargyrium & Sulphur ex ſua ſede dimoventur. Lithargyrium atrum contrahit colorem ex Phlogoſi Sulphuris, quum Phlogiſton reductionem attentet. Curioſa omnino eſt illa Lithargyrii reductio, quæ ope Hepatis Sulphuris ſine omni fuſione inſtitui poteſt, nam ſi Lithargyrium calore digeratur cum Hepate Sulphuris aqua diſſoluto, in Plumbum reſuſcitatur & formam Metallicam accipit. Nigror magis vel minus Vinum adulteratum

occæ-

occæcat, prout magis vel minus Lithargyrio fuerit edulcoratum. Vina quæ multum Lithargyrii admixtum habent, aut ſufficientem quantitatem Dulcificationi neceſſariam, illa conſtanter turbidam & nigram experiuntur mutationem, Vina autem Acida, nullo vitiata fuco, ex Hepate Sulphuris in colorem flavum præcipitantur, nullum vero nigrum acquirunt colorem. Mangonium Vinorum optime quoque ope TINCTURÆ SULPHURIS VOLATILIS poteſt detegi. Tincturam hanc HOFFMANNUS parare conſuevit ex tribus partibus Calcis vivæ, Salis Ammoniaci duabus partibus atque Sulphuris una parte. His invicem mixtis repleatur dimidia pars Retortæ Vitreæ, & igne arenæ paulo fortiore adminiſtrato, inſtituatur Deſtillatio. Ita prodit Spiritus ſumme Volatilis, citrini coloris, Urinoſus, ſed propter admixtum Sulphur fœtidiſſimus, in Vitro circumſpecte cuſtodiendus, quum aëre admiſſo fumum ſpargat, & facile in auras abripiatur. Proceſſum hunc in tuto collocavit Cl. BAUMÉ Uncias aliquot aquæ addens, ne Sulphur inopia humidi accendatur & exploſionem faciat. Tinctura hæc Sulphurea *Hepar* quoddam *Sulphuris Volatile* continet, ad Examen Vinorum idoneum, quum Vina mangoniſata pariter atro notet calculo. Ceterum, in hoc examine Vinorum, easdem adhibere debemus cautelas, quæ in ſuperiori Paragrapho recenſentur.

§. VII.

Ultima Vini mangoniſati Docimaſia.

Utut Color niger & atramentoſus infallibile ſit ſignum Vini Lithargyrio dulcificati, memori tamen pectore notari oportet, quod Liquor Probatorius & Hepar Sulphuris plurima Metallorum genera, in Acidis ſoluta, atro colore tingant. Si Vitriolum Martis in Aqua ſolvatur, huicque ſolutioni Liquor infundatur Probatorius vel Hepar Sulphuris, mox habebimus liquorem nigrum. Idem color atramentoſus emergit, ſi Vitriolum Veneris, vel Saturni vel Lunæ cum Liquore Probatorio vel Hepate Sulphuris miſcetur. Solus igitur color niger & atramentoſus non ſemper Mangonium Lithargyriatum involvit & denotat, niſi Vinum pariter dulcem contineat ſaporem. Saturnina ſola Vinis Acidis dulcedinem conciliant, cetera Metallorum genera nihil plane dulcedinis conferunt. Qui contendunt Viſmutum & Zincum Vina dulcificare, ii veritati refragantur omnino. Interim tamen citatis paſſibus ad ultimum Vinorum examen approperare debemus. Congii duo Vini mangoniſati ſuper ignem evaporentur ad ſiccum, Reſiduumque in tecto crucibulo fuſionem ſubeat. Si parvulus poſt fuſionem inveniatur Plumbi Regulus, evidenter videmus Vinum Lithargyrio vel aliis conſpurcatum eſſe Saturninis, ſi autem purum & non fucoſum ſit, nullus ejusmodi regulus deprehenditur. Recte quidem monet Cl. ZELLER de

Noxis

Noxis Vini Litharg. mang. ut fæces Vinorum ſenſibus externis diſcutiantur, quum multæ particulæ Saturninæ a Vino ſecedant ad fundum, & hinc vel gryſeæ ſint, colorem Lithargyrii referentes, vel ſplendentes & ſpecularis nitoris, a tæniis ſulphuratis. Sed longe melius eſt viam fuſionis perſequi, ut particulæ Saturninæ a fæculenta ac oleoſa materia reducantur & metallicam adipiſcantur formam.

Obs. Medicus ergo, qui a JUDICE apellatur, ut ſuam de Vinis ſuſpectis ferat ſententiam, ternas hac in Diſſertatione nuncupatas Docimaſias ſedulo exercebit, ne unquam captioſa quadam probabilitate fallatur, vel cæca ducatur ſuſpicione.

FINIS.